

EGAN

SUPLEMENTO DE LITERATURA DEL BOLETIN
DE LA REAL SOCIEDAD VASCONGADA DE AMIGOS DEL PAIS

Dirección y Redacción: A. Arrúe, A. Irigaray y L. Michelena

Redacción: SEMINARIO URQUIJO DE FILOGIA VASCA
Palacio de la Diputación de Guipúzcoa - SAN SEBASTIAN

II Epoca

Vol. XX

Enero-Junio, 1962

ETXAHUN'EN ERIOTZ-EUNURRENEZ

...EGAN ezin daiteke ixilik egon. Baiñan, gure oroitzak apalak bitez, koblakari doakabearen txangoak bezala Jondane Jaka'ra, Erruma'ra, Loreta'ra... Gorrotoa eta zitalkeriak alde bateratuz —munduko frutu zimelen opari—, amodioz beterik zuen biotz aundi ura gogora ekarri dezagun.

Baiñan, noren amodioz irakiten zuen Etxahun'en biotzak?, galde dizaidake norbaitek. Lenengo, Jaungoikoa'ren amodio aundi batez, munduan jasan zituen penak eta sofrimentuak oro bere pekatuen ordaingarri eskeñiz. Auxen izan zen bere apaltasunaren agiri dizdiragarria. Iñoiz, arrokeriz —gorrotoa arrokeriaren ume baita— beztu ba'zuen bere arima, arras zuritu baitzuen apaltasun egintza miresgarri onen bitartez.

Bere bigarren amodio aundia etxea izan zuen. Etxea eta etxetarrak. Sekula etzen aspertu, ez lotsatu, norbere arrotasunaren eraginiez, etxeko atea joz, barrengoak noiz idekiko zai eta zai. Ondikotz, apaltasun eta maitetasun aundi onek etzuen erantzunik izan bere azken zahartzaroraino. Orra, Etxahun'en apaltasunezko bigarren egintza: arbuiatzen zuten etxeko atea jo eta jo idekitzen ikusi arte.

Eta irugarren amodioa? Euskera eta Euskalerrria'rena. Au ere, guzizkoa, lenengo bien antzo. Bere sentipen, gogaldi eta biotz-ikara guziak gure mintzaira zoragarrian irauli baitzituen, euskerak baka-

rrik opa baitzion arnas eta kemen bere biotzak senti eta maitatzen zuen oro munduari adierazteko.

1862'garren urteko Ilbeltzaren 17'an il zen, Pierre Lhande'k diogunez, goizeko zortziretan, bere etxeko zizailluan etzanik. Oihenarte'k zion, antziñako euskaldun zaharrek zizailluan egiten zutela eguerdi loa. Etxahun'ek —oe baten jabe ezpaitzen edo etzuen izan nai bere gorputza lur gogorrarekin anaituago zegoelako oe bigunarekin baiño—, zizaillu gogor eta apal batean egin zuen bere azken eta betiko loa.

“Bere illobia —arestian aipatutako aitajesuita mintzo zaigu itzez-itz—, Barkoxe'ko illerrian dago, sarrera-atetik amabost urrats eginda, ezker aldera, “zuhain nigarregile” bakartitik urbil”. Xehetasun au ematen dugu, gure irakurlerik bere illobia ikustera joan ba'ledi, errazago arki ahal dezantzat.

Baiñan, ara dijoanak, biotz-ezpaiñak otoitz beroz orniturik, eztu arkituko illobi arrian bere izenik —ez al-da luzaroko izanen euskaldunen zabarkeri au!—, Pierre Topet'en ondorengoan izenak ezarri bearrez, suntsi-erazi baitzuten koblakariarena, oraindik aspaldi zaharrean ezteła. Baiñan Pierre Lhande'k 1922'garren urtean jaso ahal izan zuen aren illerriko oroigarri lerrokada. Onela zion!

CI GIT Pre. TOPET ETCHEHON DÉCÉDÉ LE 17 JANVIER 1862 AGÉ DE 76 ANS.

Etxahun'en biziak dakizkigunak emanak daude liburu eta aldizkarietan. Ez gaitezen asi, beraz, orain —zeruko loriaz gozatzen ari delarik— betiko atsedenez jabetu zen eunurrenaren muga, bere neke eta oiñazeak berritzen.

Etxahun'en bertsoak gipuzkeraz ematen asia naizen ezkeroko “Oleriti” deritzan aldizkarian, Mitxelena jaunak otoi egin dit eman dezadala bat laburki EGANerako, zuberotar olerkari illezkorraren ospigarri. Emen dijoakizute, beraz, “Maria Solt eta Kastero”ren lepotik egindako satira umoretsu eta piperduna.

MARIA SOLT ETA KASTERO

Maria Solt eta Kastero,

Bi amorante zahar bero.

Irurogeitamarna urtetan artu dute amorio (1).

Kastero'k —espaz beteta gero—, Maria Solt'i, ariyo.

(1) Maria Solt Donaphaleu'ko txiro-etxean il omen zen 1885'ean.

Mari Solt dijoa negarrez,
Izorra ote den bildurrez.
Barnetxe-Bordako andereak kontsolatu du itz onez:
Emakume zaharrik eztela iñoiz alako naigabez.

Mari Solt'ek dio zorrozki:
—Sant'Isabel zarra zeñ, noski,
Santu zar baten bitartez aurdun, gelditu zen egiazki,
Kastero baldin ba'duzu santu, galdua nauzu segurki.

—Kastero santutzat daukazu?
Biraoti galanta duzu;
Elizarako atera eta tabernan egoten zaizu.
Ai! Kastero baldin ba'da santu, Mari Solt, antzu zera zu!

Itzulpen ontan —orain arte egindako guzietan bezala—, saiatu naiz bertsoak zuberotarrez baiño obeto neurtzen eta puntuak ere arduratsuago biribiltzen. Ontan, Etxahun zabartxoa genduen eta arestian Basarri gure adiskideari irakurri diogunez, zuberotar koblakaria —aipatutako akatsagatik— giputz bertsozaleak ez omen zuketean sekula bertsolari jatortzat iritziko.

Baiñan artuko genituzke pozik gure Etxahun'en maillako bertsolariak beren “puntu baldarretako” bertso ta guzi. Bere esanaren giarra, bere baitako dramaren biotz-ikara eta bere satiretako gatz eta piperra, ezpaita nun-naiko bertsolarietan arkitzen.

UARRAIN.

